

דף פרפראות ויחי

לעילוי נשמת: פיליפ בן עזיזה פולט ז"ל

להצלחת: יעקב בן אורה הי"ו - אושרית בת חנה תחי' | יחזקאל דוד בן נעמי הי"ו - מוריה חנה בת מזל תחי'

מיכאל מאיר בן סמדר הי"ו - יעל חנה בת זהבית תחי' | דוד בן אורה נ"י

"ויחי" (מ"ז - כ"ח)

שתי פרשיות בתורה מספרות על מיתת צדיקים, ושתיים נקראות בשם חיים - היפוכו של המוות. חיי שרה, שם מסופר על מיתת שרה, ופרשת ויחי שמסופר על מותו של יעקב אבינו. מסביר זאת רבי זלמן סורוצקין בספרו "אזניים לתורה", כי התורה מרמזת בזה כי רק החיים הנצחיים שלאחר המוות, הם החיים האמיתיים ולכן דווקא המוות מוזכר כחיים. למה פרשה זו סתומה, כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד. (רש"י) כתוב במדרש (שמו"ר פ"א) "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", ללמדך, שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים, לא השתעבדו המצרים בישראל, שואל ה"שפת אמת", א"כ השעבוד התחיל זמן רב אחרי מיתת יעקב. ומתוך, אמנם השעבוד הגופני עוד לא התחיל, אבל השעבוד הרוחני התחיל עם מותו של יעקב. התרבות המצרית חדרה לאט לאט והשפיעה בלי שיראו וירגישו בה, האמת הפנימית הסתתרה, "נסתמו עיניהם ולבם של ישראל", עד שהעיניים לא ראו והלב לא הרגיש אלא את החיצוניות, וזו עיקרה של גלות.

"ויחי יעקב בארץ מצרים" (מ"ז - כ"ח)

כותב ה"משך חכמה", ישנם אנשים החיים לעצמם, ויש מי שחי למען משפחתו. יש מי שחי עבור עירו, ויש מי שחי עבור כל העולם, והוא נקרא צדיק יסוד עולם, בזכותו כל העולם חי ומתקיים. כל ארץ מצרים התקיימה בזכות יעקב, שהרי הרעב פסק כשהגיעו למצרים, והנילוס עלה והשקה את כל ארץ מצרים, בזכות הברכה שלו.

"ויחי יעקב וכו' ויהי ימי יעקב שני חייו" (מ"ז - כ"ח)

כתב ה"אלשיך" בספרו "תורת משה", כך דרכם של בני אדם, גם אם יחיה עשרות שנים בנחת, אבל בסופו צרות, כל הימים הראשונים יפלו וידמה בעיניו כאילו כל חייו היו רעים. ולהיפך, אם כל חייו היו בצער, ובסוף היה לו טוב, ישכח את עברו ויחשוב שכל חייו היו טובים. יעקב קורא לכל מאה שלושים שנה "ימי מגורים" (פסוק ט') ולא שנות חיים, וגם מעט הטובה בטלו ברוב, ועכשיו הדבר נהפך. אחרי שבסוף ימיו חי שבע עשרה שנה בנחת ובשלווה, נעשה כאילו כל ימי יעקב היו שני חייו ולא ימי מגורים, והכל נעשה שנות חיים. מוסיף ואומר רבי שמשון רפאל הירש, לכן כתוב "ויהי ימי יעקב" (ולא ויהי ימי יעקב), ההבדל בין ויהי לבין ויהי, לומר לך שבדרך אחת הלך כל שנות חייו. וכאילו כל ה"שנות חיים" הם ימים אחדים.

"ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה" (מ"ז - כ"ח)

"ל, מהו כוונת לשון הפסוק "ויהי ימי יעקב", והרי התורה לא מנתה כאן את מספר ימיו של יעקב, אלא את מספר שנותיו, וא"כ למה נזכרו "ימי יעקב" בתוך מספר שנותיו. אכן ביאור העניין הוא, שמניין שנות חיי האדם אינם נמנים לפי מספר השנים מזמן לידתו עד זמן פטירתו, אלא לפי מספר הימים שהוא מילא אותם בתורה ועבודת השי"ת, שכן רק בימים אלו הוא נחשב כ'חי', אבל בימים שהוא בזבז להבלים ולהנאות העוה"ז, אינו נחשב כ'חי', וכמו שנאמר (דברים ד' - ד') "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום", והרי מבואר שהחיים האמיתיים הם רק חיי תורה ומצוות המביאים לדבקות בה', אבל חיי בהמה של אכילה ושתייה והנאות העולם אינם נחשבים כ'חיים' כלל. ונמצא לפי"ז, שאדם יכול להיות זקן ולהגיע לגיל שמונים שנה או יותר, אך באמת הוא כמעט לא הספיק לחיות, שהלא השנים שעברו עליו בהבל ותוהו אינם נחשבים לחיים כלל. וזהו ביאור הפסוק (משלי י' - כ"ז) "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה", שעל ידי יראת ה' מוסיף האדם ימים למניין ימי חייו, שהרי על ידי יראת ה' נחשב לו ימי חייו כימי חיים, אבל "שנות רשעים תקצרנה", שנותם של הרשעים נחשבים כשנים קצרים, כי רוב מעשיהם תוהו בלא קיום המצוות ואינם נחשבים לשנות חיים. ולפי"ז יתבאר היטב מה שהדגישה תורה "ויהי ימי יעקב שני חייו", והיינו, שכל ימי יעקב נמנו בתוך מספר שנות חייו ולא נחסר לו אפילו יום אחד, שכן הוא מילא כל יום ויום בחייו בתורה ומצוות, וחייו היו מנוצלים עד תום לעבודת הבורא.

"ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה" (מ"ז - כ"ח)

לכאורה המילים "שני חייו" מיותרות? אלא שגם אצל אדם הראשון כתוב "ויהי כל ימי האדם אשר חי" (ה' - ח'), והכוונה שהיה צריך לחיות אלף שנה, ונתן שבעים שנה מחייו לדוד המלך. כך גם יעקב, היה צריך לחיות מאה שמונים שנה וחי רק מאה ארבעים ושבע, וחי ל"ג פחות מאביו, מדוע? אומר "בעל הטורים" (מ"ז - כ"ח) כתוב בפסוק "קללת חנם לא תבוא" (משלי כ"ו - ב'), על שקלל ואמר "עם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה" (ל"א - ל"ב), חסרו לו מנין "יחיה" - שזה שלושים ושלוש שנים משנותיו.

"ועשית עמדי חסד ואמת" (מ"ז - כ"ט)

חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול. (רש"י) יש להקשות הרי אב כל חייו מגדל את בנו, ולאחר מאה ועשרים אך טבעי הדבר שבניו יקברו אותו בכבוד, האם לזה קורא יעקב אביו חסד ואמת, הרי זה תשלום עבור כל מה שעשה לו אביו כל חייו, ועוד, וכי יוסף לא גמל חסד עם אביו ואחיו כל זמן שהיו במצרים.

מסביר המגיד מדובנא, מדוע חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת. כי כשעושים טובה לאדם חי, אי אפשר לדעת אם זה באמת טובה היא לו, יש שחושבים שעושים טוב, ולבסוף זה דבר רע, או שצמחה ממנו רעה. אבל חסד שעושים עם המתים, הוא טוב גם בתכליתו אין לזה השלכות לא טובות, חסד של אמת.

מוסיף ע"ז ר' משה מרדכי אפשטיין (הו"ד בספר "פנינים משולחן גבוה") גם החסד שעשה יוסף במצרים למשפחתו ולבית אביו, היה חסד גדול אבל תוצאותיו עדיין לא נודעו, ובעיני בשר ודם אף נראה שירידתם למצרים פגעה בהם, שהרי במצרים נהפכו לעבדים ועינו אותם בחומר ובלבנים והטביעו בניהם ביאור, אבל כשיוסף הוליך את אביו לקבורה בחברון, ע"י מעשה זה השריש בבניו את האמונה בתחיית המתים והשארית הנפש, וזה מעשה חסד האמיתי והמוחלט ביותר.

"אל נא תקברני במצרים" (מ"ז - כ"ט)

שואל רבי איצלה מוואלוז'ין בספרו "פה קדוש", מדוע ציווה יעקב דווקא את יוסף שיקבור אותו במערת המכפלה, ומדוע לא השביע את שאר בניו. רש"י כבר עונה על שאלה זו (בד"ה ויקרא לבנו ליוסף) ופירש, למי שהיה יכולת בידו. אך ה"פה קדוש" מוסיף, כשנפטר אדם, באים בניו וחושבים היכן לקבור את אבא. הנטייה הראשונה היא לקבור ליד אשתו. ממילא, לכל האחים לא היתה שום הוה אמינא שיקברו אותו במקום אחר, שהרי אבא נפטר וצריכים לקבור אותו ליד אשתו לאה, במערת המכפלה. אבל יוסף, אמא שלו הרי נקברה בבית לחם, כאן חשש יעקב שיוסף יאמר, אכן נקבור את אבא ליד אמא, בבית לחם. לכן השביע דווקא אותו, וגם התנצל בפניו על זה שלא קבר את רחל בארץ ישראל.

"וישתחו ישראל על ראש המטה" (מ"ז - ל"א)

שהפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. (רש"י) ההבדל בין חזרה בתשובה של אדם בריא לבין חזרה בתשובה של אדם חולה, אומר רבי יהונתן אייבשיץ, אדם בריא יכול לתקן מעשיו במעשה, במעשה פגם ובמעשה יכול לשוב. אבל החולה לא יכול לחזור ע"י המעשים, שהוא כבר שוכב ורתוק למיטת חוליו, ויכול לחזור בתשובה רק ע"י הרהורים, ולכן השכינה נמצאת למעלה ממראשותיו של חולה, מעל המחשבות וההרהורים שלו.

וזה חסד שעשה הקב"ה עם ברואיו, שהחולה יכול לחזור בתשובה שלימה גם במחשבה. ותשובה כזאת אינה נראית למלאכים ושרפים, שאינם מכירים במחשבות אדם, ותשובה זו היא רק לפני השכינה שהטריחה את עצמה לבוא ולשכון למעלה מראשותיו של חולה.

"ועשית עמדי חסד ואמת וגו'" (מז, כט)

מהו כפל הלשון "חסד ואמת" שאל המגיד מדובנא וכי יש חסד של שקר?... אלא אמר המגיד ניתן להסביר זאת על פי הכתוב במיכה (פרק ז'): "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", מדוע "אמת" ליעקב ו"חסד" לאברהם?
משל למה הדבר דומה? לעשיר אחד שנדבו לבו לתת מתנה לידידו סכום של אלף זהובים! חשש העשיר כי אשתו תתנגד לתת מתנה כה גדולה, על כן כתב שטר חוב כאילו הוא חייב לידידו זה אלף זהובים וחייב לפרעם בעוד כחודש ימים. על השטר החתים שני עדים. בהגיע זמן הפירעון חשב העשיר לעצמו לא תוכל אשתי להתנגד שכן בית דין יכפו אותי לשלם ככל הכתוב בשטר. למתנה מעין זו אמר המגיד יקרא "חסד ואמת", אמת שהוא חייב ככל הכתוב בשטר, אולם מה שהתחייב על כך מראש, הרי זה חסד ונדבה.

כן גם הנמשל אמר המגיד ה' כרת ברית עם אברהם, ונשבע לו שיתן לו ולזרעו את כל הארצות, זה הוא חסד. אולם לאחר מכן הרי זה הפך לחוב שהרי נשבע על כך וצריך לקיים מצד האמת. זה שאמר הכתוב: "תתן אמת ליעקב" מכח השבועה שנשבע, אולם עצם ההתחייבות היא "חסד לאברהם"! כן הוא גם מה שבקש יעקב מיוסף: "ועשית עמדי חסד ואמת", כי אם יוסף לא היה נשבע על כך היה במעשהו רק משום "חסד", אבל אחרי שנשבע מחוייב הוא בכך גם משום "אמת"!

"ויאמר ליוסף הנה אביך חולה" (מח, א)

מסופר על הצדיק רבי יחיאל מאוסטרובצה זצ"ל, שפעם בא אליו חסיד אחד, וקבל באזניו על כך שבאחד הימים הזכיר לפניו חולה אנוש מבני משפחתו, ובכל זאת לא הוטב לחולה, הזקוק לרחמים מרובים. השיב לו הצדיק: "מה אני אשם בכך, שהקדוש ברוך הוא לא החיש עד היום רפואה לאותו חולה?" קרא החסיד בעגמימות באזני רבו: "הרי חכמינו אומרים בתלמוד (בבא בתרא קטז): 'כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', והוא הדבר שעשיתי באתי אצל הרבי שיעורר על החולה רחמי שמים". הניע האדמו"ר מאוסטרובצה את ראשו בעצב ואמר: "תן דעתך, שלא נאמר כאן: 'ילך אצל חכם שיבקש עליו רחמים', אלא נאמר: 'ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים'. משמע מכאן, שנדרש כאן מהחולה לעשות שני דברים: ראשית, 'ילך אצל חכם' יפנה אל צדיק וחסיד, שזכותו רבה לקרוע גזירה קשה, ושנית, 'יבקש עליו רחמים' החולה עצמו יתפלל לה' ויבקש רחמי שמים, ולא יסמוך רק על פנייתו לרבי...."

"ויאמר ליוסף הנה אביך חולה" (מ"ח - א')

הגמ' בב"מ (פ"ז) אומרת, עד יעקב לא היתה חולשה בעולם, בא יעקב וביקש רחמים ובאה חולשה לעולם, שנאמר "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה". שואלים, הרי על הפסוק "וירא אליו ה' באלוני ממרא" (י"ח - א') אומר רש"י, לבקר את החולה, מכאן למדו רבותינו מצוות ביקור חולים, וא"כ ברור שהיו מחלות לפני שיעקב ביקש שיבואו. וקושיא זו הקשו רבותינו בעלי התוספות על דברי הגמ' (ב"ב ט"ז), אבן טובה היתה תלוי בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא. והתירוץ, כל המחלות שהיו, היו רק ממחלות שנגרמו ע"י פציעה, ולכן אברהם שמל את עצמו, נהיה חולה כי היה פצוע אבל חולי שלא על ידי פציעה התחיל רק מיעקב אבינו. ועוד תירוץ, היו חולים, אבל לא מחלה שמביאה מוות, ומימי יעקב, התחילו מחלות שאפשר למות מהם.

"ויתחזק ישראל וישב על המטה" (מ"ח - ב')

הגמרא במסכת בנדרים (ל"ט): אומרת, המבקר את החולה נוטל אחד משישים מחוליו. אך כל זה רק אם הוא גם בן מזלו, אך באדם אחר אינו נוטל כלום. **אומר הגר"א מוילנא**, יוסף היה בן מזלו של יעקב, וכמו שרש"י מביא בפרשת וישב, שכל מה שארע ליעקב, אירע גם ליוסף. ממילא כשבא יוסף לבקרו, נטל ממחלתו אחד משישים, ולכן "ויתחזק ישראל", מעצמו, שמחלתו התמעטה עד חמישים ותשע חלקים. "וישב על המטה", גימטריה של "המטה" הוא חמישים ותשע, אבל מקודם היה כתוב "הנה אביך חולה", הנה בגימטריה שישים. בהתחלה היו לו רק את כל השישים החלקים, אבל אחרי שבא לבקרו, ירד ממנו חלק אחד, ונשאר חמישים ותשע - המטה. **מביא "בעל הטורים"**, ב' במסורה. א'. כאן. ב'. "והמן נופל על המטה אשר אסתר עליה" (אסתר ז' - ח'), ובא לרמז שהצדיקים אפילו כשהם חלשים מתחזקים - "ויתחזק ישראל". אבל הרשעים, אפילו בתוקפם הם נופלים - "והמן נופל".

"ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד" (מ"ט - ט')

בספר "בנין דוד" כותב, במילים אלו יש רמז על מה שתלמידי חכמים מתפרנסים בניסים, שהרי הגמ' אומרת, שהאות מ' סופית והאות ס' בשני לוחות הברית, בנס היו עומדים, וכמו כן פרנסתם של לומדי התורה הינם בדרך נס. וזהו שרמז הפסוק "ויט שכמו לסבול" ללמוד תורה, וכיון שלומד תורה, "ויהי למס עובד", שפרנסתם הוא נס, כמו האותיות "מס".

"יהי דן נחש עלי דרך" (מ"ט - י"ז)

חז"ל (יומא כ"ג). משלו תלמיד חכם לנחש, כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש וכו'. אומר רבי יוסף שאול נתנזון, גם הנחש לא צריך את אף אחד, אינו תלוי באחרים, כי מזונו ופרנסתו היא האדמה עצמה. ולכן גם תלמיד חכם, צריך שיהיה בדרכו, בלתי תלוי באיש, פעולתו כקנאי "נוקם ונוטר" וכל שאר מעשיו, צריך שיהיו נובעים מתוך הכרה פנימית טהורה וחופשית מכל פניות צדדיות, ומכל נטייה להיות נושא חן ויוצא ידי חובת מישהו.

יעקב או ישראל!?

"ויחי יעקב", "ויקרבו ימי ישראל למות" (מ"ז - כ"ח - כ"ט) - בתחילה נקרא יעקב ואחר כך נקרא ישראל, וצריך ביאור ענין זה שפעמים קורוהו יעקב ופעמים קורוהו ישראל. מבאר ה"אור החיים" הקדוש, בזמן שהיה איזה חסרון ועצב נקרא יעקב, וכשהיה בשמחה בשלימות נקרא ישראל.

רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א מבאר: כפי שמבארים בפרשת וישלח ובפרשת ויגש, שבשעת עליה שמו ישראל, ובשעת ירידה שמו יעקב, כך יש לפרש גם כאן, שכאשר דיבר על הימצאותו במצרים שהיא ירידה מארץ ישראל, קראו יעקב, וכשדיבר על התקרבותו לעולם האמת, שהוא מצב עליה, קראו ישראל.

הזמן עובר מהר

"ויקרבו ימי ישראל למות" (מ"ז - כ"ט) - יעקב אבינו נפטר בגיל מאה ארבעים ושבע, עשרות שנים פחות מאביו וסבו, ובדור אח"כ מתו בגיל צעיר יותר, מדוע? משל למלך שנתן לעבדיו מחצבים של יהלומים, כדי שיעשו לו אבנים יפות. ואמר להם שיבוא בעוד עשרים שנה לקחת את האבנים. מובן שאף אחד לא התחיל מיד בעבודה, כי אפשר להתחיל גם בעוד עשר, חמש עשרה שנה, ולסתת אבנים מיוחדות בתקופה זו, מה בוער?

אומר ה"אור החיים", זו הסיבה, שהקב"ה נתן בתחילה לבני אדם אלף שנה, ואח"כ בקושי שבעים, שמונים שנה. מה קרה? בהתחלה הקב"ה נתן מאות אלפי ימים לאנשים, ובכל יום הוא בבחינת אבן שצריך ללטש אותה. מה עשו האנשים, אמרו, לפנינו אלף שנה, אז מה בוער? נתחיל אח"כ. לכן נתן ה' לילדיהם פחות, וראו שצריך לעבוד מהר, כי אין הרבה זמן.

אל תגיד כוחי ועוצם ידי!!

"אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי" (מ"ז - כ"ט) - הקשה בספר "תכלת מרדכי", מדוע נאמר בלשון עבר "אם נא מצאתי חן", לכאורה היה לו לומר "אם אמצא חן", או מוצא אני חן בעיניך בלשון הווה? ותירץ, כאשר התנסה יוסף בניסיון הגדול עם אשת פוטיפר, צייר לעצמו דמות דיוקנו של אביו, וע"י זה ניצל מן החטא. ועל זה אמר לו יעקב, הרי אז, באותה שעת ניסיון מצאתי חן בעיניך, א"כ בעד זה אני מבקש ממך שתכיר לי טובה, ותקבור אותי במערת המכפלה. **בספר "צפנת פענח" מבאר**, שיעקב בהמשך דבריו אמר לו דבר נוסף. אל תחשוב שעמדת בניסיון בזכות עצמך, בזכות הכוחי ועוצם ידי, לא! עמדת בניסיון רק עקב היותך מיוצאי ירכי, ואני הרי הובטחתי ע"י הקב"ה שתהא מיטתי שלימה, זה שאמר יעקב "שים נא ידך" - את ה"כוחי ועוצם ידי" - "תחת ירכי", עליך להכיר שהצלחתך באה לך בזכותי, בזכות היותך אחד מיוצאי ירכי. ממילא, אל לך להחזיק טובה לעצמך אלא לי, וכגמול על כל, קבור אותי בארץ ישראל.

מה ההבדל בין אמת לחסד?!

"שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים" (מ"ז - כ"ט) - מדוע הוצרך יעקב לצוות את בנו ואף להשביעו שיקבור אותו, הלא הבן חייב בקבורת אביו? מבאר ה"פנים יפות", יעקב אבינו רצה שיוסף לא יקבור אותו במצרים, ולכן בקש ממנו "חסד" ו"אמת". אמת הנה מידת הדין שבה מחויב יוסף כלפי אביו, ואילו חסד - מידה לפנים משורת הדין. הבדל זה בין "אמת" לבין "חסד" ניכר גם בבקשתה של רחב מן המרגלים (יהושע ב' - י"ב): "ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת", כשכוונתה היא שהצלתה הפרטית מגיעה לה בדין, שכן היא הצילה את המרגלים ממוות, אולם היא מוסיפה ומבקשת חסד נוסף, לפנים משורת הדין, והוא להציל את משפחתה, שנאמר: "ועשיתם... עם בית אבי חסד". זוהי, אפוא, בקשתו של יעקב מיוסף: עליך לקבור אותי מצד ה"אמת" שהיא מידת הדין, מחמת מצות כיבוד אב שהינך מחויב בה. אולם מצד ה"חסד", היינו לפנים משורת הדין, מבקש אני ממך לדאוג לך שהקבורה לא תהיה במצרים כי אם בארץ ישראל.

נקודה למחשבה

מסופר על תלמיד שלא רצה ללמוד, ורבו ניסה ללמדו ללא הצלחה. מה עשה? קרא לילד ואמר, אתה לא לומד, כי אתה צעיר ונדמה לך שיש עוד הרבה זמן, אני אמחיש לך את הימים שעוברים, בכל יום שלא תלמד, אני אדפוק מסמר בקיר. לאחר שעברה שנה, קרא הרב לילד, והראה לו את כל המסמרים, בזכות שלוש מאות שישים וחמש ימים. הילד הבין את המשמעות והתחיל לבכות, מה לעשות? איך אפשר לשפר? אמר לו הרב, מהיום תתחיל ללמוד, בכל יום שתלמד אני אוציא מסמר מהקיר. לאחר שנה, הוא קרא לתלמיד ואמר לו, ראה, אין יותר מסמרים, אבל החורים נשארו.

רעיון מהפרשה

משל עתיק מספר כיצד זקן אחד קרא לילדיו לפני פטירתו והראה להם כיצד ניתן לשבור קנה בודד בקלות, אך כאשר עושים חבילה מהקנים כבר קשה לשבור אותם. בתובנה זו רצה להקנות להם הזקן את ערך האחדות. פרשתנו מספרת כיצד יעקב קורא לבניו לפני פטירתו ומראה לכל אחד מה כוחותיו המיוחדים, אך לאחר מכן הוא מספר לכל אחד מה כוחותיהם גם של שאר האחים. ברור שלכל אחד יש כוחות, אבל זה עדיין שביר, רק באיחוד כוחות נצליח!

הפתגם: העולם יפה! אך כל זה כשמתאימים את המבט לעולם, ולא מנסים להתאים את העולם למבט!

~ שבת שלום ומבורך ~

לתרומות \ לקבלת העלון - DAF126123@GMAIL.COM